

ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗНАЬ ТА РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

УДК 378:37.011.3-057.875

ЦІННІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ДЛЯ ПОСТУПУ СУЧАСНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В ДІЯЛЬНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Прокудіна Н.В. викладач економічних дисциплін,
вихователь гуртожитку №2 **Житомирський**
агротехнічний фаховий коледж

У статті визначено мету діяльності викладача як вихователя і носія моральних цінностей у сучасному навчальному закладі. Розглянуто умови для всебічного гармонійного розвитку особистості здобувача освіти, його самореалізації, розкриття індивідуальності та творчого потенціалу. Акцентовується увага на превентивних заходах у роботі з студентами, що визначається приділенням особливої уваги формуванню ідентичності, основ духовності особистості, культури мислення і культури поведінки, профілактиці шкідливих звичок, ризикованої девіантної поведінки, жорстокості і насилля в студентському середовищі.

Ключові слова: сучасний викладач, парадигма виховання, різновекторність виховних впливів, морально-етичні цінності, гармонійний розвиток особистості здобувача освіти, творчий потенціал викладача.

Постановка проблеми

У навчальному закладі все починається з викладача-вихователя. І хоча результати навчання і виховання здобувачів освіти залежать від трьох основних чинників - хто навчає, кого навчають та як навчають, - важко сказати, що з усього цього найважливіше. Безумовно, ключовою у справі виховання є роль викладача, його особистості.

Так уже склалося, що образ сучасного педагога передусім пов'язують із його місією бути менеджером-організатором освітнього про-

цесу. У такій системі освітнього простору виховний потенціал навчання дещо нівелюється, вважається другорядним, надаючи пріоритет виключно одержанню знань, які у майбутньому допоможуть молодій людині у побудові успішної кар'єри. В. Сухомлинський говорив: “Справжнє виховання не там, де педагог з вершин спускається на землю, а там, де він піднімається до тонких Істин Дитинства! У вихованні немає головного і другорядного, як немає головної пелюстки серед багатьох пелюсток, що творять красу квітки. Мистецтво виховання... в тому й полягає, що моральне багатство твориться взаємовідносинами, де тісно переплітаються любов і добро з суворим обов'язком і працею, з особистим прикладом” [6, с. 140].

Аналіз наукових досліджень і публікацій

Метою діяльності педагога є створення умов для гармонійного розвитку особистості здобувача освіти, його самореалізації, розкриття індивідуальності, творчого потенціалу. Викладач має усвідомлювати унікальність і неповторність студента як індивідуальності, зважати на складність та неоднозначність процесу його становлення, а також свою відповідальність як професіонала. Однак сьогодні змінилися вимоги не лише до викладача, а й до студента. У працях В. Андру- щенка, І. Беха, А. Бойко, В. Галузинського, С. Гончаренка, Р. Гуреви- ча, Ю. Завалевського, О. Киричук, Г. Костюка, В. Кременя, М. Ле- щенко, В. Моляко, Н. Ничкало, О. Отич, І. Підласого, В. Рибалки, О. Романовського, О. Рудницької, В.Сухомлинського, С. Сисоєвої, О. Семенова, М. Солдатенка, М. Фіцули та інших проблему розвитку та становлення сучасного педагога, вихователя розглянуто в різноманітних аспектах.

Мета статті - визначити професійну діяльність викладача як вихователя і носія цінностей, його прагнення до самовдосконалення, інновацій в освіті.

Виклад основного матеріалу

Становлення і розвиток громадянського суспільства зумовлює гостру необхідність у педагогах, які володіють високою професійною компетентністю. Отже, сучасний викладач - це не лише предметник, а й знавець душ підростаючого покоління, вихователь. Зрозуміти світ підлітка дуже складно, він потребує допомоги дорослих. При цьому допомогти може тільки той, хто сам достатньою мірою володіє знаннями про цей новий світ, приймає все нове і сам здатний змінитися. Такою особистістю є викладач, вихователь. Який же він - сучасний педагог нової української школи? На нашу думку, сучасний викладач

як носій цінностей характеризується вірністю гуманістичним і демократичним цінностям, повагою до студентів, умінням навчати й спрямовувати студентський колектив на добрі й важливі справи, прагненням до самовдосконалення, вивчення кращого педагогічного досвіду, інновацій в освіті, комунікацією зі своїми колегами, активною громадянською позицією, патріотизмом, причому є прикладом у повсякденності (у побуті, культурі поведінки, в ставленні до оточуючого світу, рідних, близьких, друзів, колег). Думка про провідну роль особистості педагога як вихователя і носія цінностей у сучасній школі більшою мірою стосується його моральних якостей. Кожен викладач незалежно від фаху є вихователем. Він виховує молодь не лише змістом свого навчального предмета, але й ставленням до справи, власним світоглядом, манерами поведінки і навіть зовнішністю. Сучасний викладач - це творча особистість. Він має бути активним, комунікабельним, динамічним, працездатним, вольовим, упевненим у собі, толерантним, висококомпетентним. Кожна позитивна риса особистості педагога (справедливість, ерудованість, доброзичливість, почуття гумору) підмічається здобувачами освіти і викликає бажання її наслідувати. Привабливий, сучасний педагог навіть без спеціального наміру передає молоді певні якості власної особистості. Однак водночас так само швидко та безпомилково підлітки помічають такі вади, як недоброзичливість, нечесність, заздрість, скупість, невірноваженість, дратівливість, невпевненість у собі, образливість, відсутність почуття гумору, завищену самооцінку тощо. Усе це робить неефективною таку важливу педагогічну зброю викладача, як його особистий приклад.

Складність сучасних виховних проблем потребує комплексного підходу в їх розв'язанні та розвитку соціально-педагогічної парадигми виховання. Основою нової парадигми, а отже, й основою виховання є особистість підлітка, визнання її найвищою цінністю, орієнтація педагога на гуманні, демократичні принципи спільної з молоддю життєдіяльності, тобто генерація стратегії суб'єктної взаємодії. Нова парадигма виховання полягає в розумінні підростаючого покоління як суб'єкта і мети виховання, орієнтує на усвідомлення виховання як соціально-педагогічного явища, на підвищення виховного потенціалу освітнього середовища та проєктування цілісного виховного простору. Серед превентивних заходів у роботі з молоддю першочерговими вважаємо такі:

приділення особливої уваги формуванню ідентичності, основ духовності особистості, культури мислення і культури поведінки, профілактиці шкідливих звичок, ризикованої, девіантної і кримінальної поведінки, жорстокості і насилля в підлітковому середовищі, різних видів залежностей;

бачення реальних та потенційних можливостей вихованців, уміння оцінити та передбачити їх, визначення оптимальних шляхів і методів для забезпечення реалізації успішної діяльності вихованців (створення необхідних умов для навчально-пізнавальної діяльності учнів, гармонійного виховання та розвитку, змістовного відпочинку і дозвілля, самореалізації, набуття навичок здорового способу життя; уміння позитивно стимулювати творчу активність підлітків; розробляти індивідуаль-но-орієнтовані освітні проекти);

відчуття творчого світогляду підростаючого покоління через психологічну спостережливість, уміння проникати у внутрішній світ підлітка, глибоко розуміти особистість, її тимчасові психічні стани (зокрема за незначними «дрібницями» бачити зміни у внутрішньому стані вихованця, будувати індивідуалізовану освітню програму, показати особисте розуміння навчання з урахуванням індивідуальних характеристик).

Для досягнення мети і завдань у виховному процесі у гуртожитку № 2 Житомирського агротехнічного фахового коледжу реалізується комплекс завдань: створення соціально-побутових умов для життя, навчання та відпочинку його мешканців, сприятливого морально-психологічного клімату; забезпечення успішної адаптації першокурсників до умов проживання; виховання у студентів навичок самообслуговування, спільного проживання в колективі, дотримання порядку; планування і підготовка конкретних виховних заходів; активна співпраця з батьками й громадськістю; надання організаційно-методичної допомоги в розвитку студентського самоврядування; попередження і подолання негативних явищ у молодіжному середовищі; формування культури взаємин, здорового способу життя, потреби в усвідомленні духовних цінностей, загальнолюдських норм; участь у роботі педагогічних рад, конференцій, семінарів, виховних заходів. Для розвитку кругозору, комунікативності, ерудиції у гуртожитку проводяться

відкриті виховні заходи: вечори пам'яті, вечірки відпочинку, релігійні свята.

Найважливішою особливістю педагогічної праці, яка породжує труднощі у виховній роботі, є подвійний характер об'єкта виховання - здобувача освіти. З одного боку, він є об'єктом педагогічних зусиль, ефективність яких значною мірою визначає успіх виховання. У педагогічному середовищі поширені висловлювання: «Дитина - це чистий аркуш паперу», «Дитина - це глина», які наголошують на відповідальності педагога за результати виховання. Ця відповідальність є однією з найважливіших вимог педагогічного кодексу.

З іншого боку, підліток є суб'єктом власного розвитку, тобто формується відповідно до своїх потреб. Починаючи не досить чітко усвідомлювати ці потреби в ранньому дитинстві, людина з віком усе менше піддається впливу, який йде всупереч її інтересам та бажанням. Для забезпечення ефективного педагогічного впливу у вихованців необхідно формувати мотиви необхідної поведінки, тобто уникати ситуацій суперечності педагогічних вимог потребам та переконанням здобувачів освіти.

Розвиток науки і техніки дає педагогам нові форми комунікацій, типи розв'язання абстрактних і конкретних завдань, перетворюють педагога з авторитарного транслятора готових ідей у натхненника розвитку інтелектуального і творчого потенціалу підлітка, тому потреба в педагогах високої кваліфікації за умов постійних змін у суспільстві є одним із найактуальніших питань. Реформування освіти передбачає розвиток інноваційних перетворень у різних сферах життєдіяльності людини, набуття компетентностей особистістю задля підвищення конкурентоздатності, інтеграцію у світовий освітній простір. «Однак компетентності, - як зазначає О. Савченко, - складно формувати, а ще складніше вимірювати, але без цього якісна шкільна освіта у ХХІ столітті неможлива» [7, с. 4].

Концепція Нової української школи пропонує виховний компонент змісту компетентностей, визначених у Законі України «Про освіту». Закладені основні орієнтири компетентнісного виховання особистості здобувача освіти можуть творчо наповнюватися конкретним змістом з урахуванням особливостей функціонування закладу освіти, вікових та індивідуальних можливостей підлітків, інших актуальних соціальних викликів.

Як зазначає І. Д. Бех, проблемами, які потребують свого вирішення у вихованні, є:

втрата смисложиттєвих дороговказів значною частиною старших поколінь, а отже, унеможливлення передачі позитивного соціального досвіду дітям та онукам;

девальвація виховної функції школи на фоні поширення ставлення до школи як «освітньої послуги»; зниження цінності виховання в педагогічній свідомості;

невідповідність, неадекватність змісту, форм, методів і засобів виховання новітнім умовам дорослішання підростаючої особистості;

дефіцит форм, методів, технологій виховної роботи щодо формування культури вибору світоглядних, моральних зразків, формування соціокультурної ідентичності підлітків, потенціалу громадянської дії у дітей та молоді;

відсутність системності та цілісності у вихованні підростаючого покоління, фрагментарність наступності в організації виховної діяльності в закладах освіти;

диктатний, авторитарний характер стосунків між педагогом і здобувачами освіти, домінування вербальних методів виховання;

стигматизація мислення фахівців, які здійснюють виховну діяльність, їх відданість моралізаторським, «залякуючим», «ізоляційним» методам і підходам;

методична і технологічна невідповідність педагогічних працівників до здійснення інновацій; некоректне впровадження соціально-педагогічних технологій;

низький рівень розвитку психолого-педагогічної компетентності частини викладачів у зв'язку з відсутністю в закладах освіти системної методичної роботи з питань виховання;

різновекторність виховних впливів і неузгодженість дій різних суб'єктів виховання (сім'ї, дитячих і молодіжних об'єднань, закладів позашкільної освіти, закладів культури, спорту, охорони здоров'я тощо) у створенні виховного середовища; низький рівень розвитку інфраструктури виховного процесу в школах, дефіцит ресурсного забезпечення;

недосконалість системи моніторингу виховання, необґрунтованість критеріїв, показників, інструментарію оцінювання виховних результатів, переважання кількісної фіксації результатів виховання на противагу (на шкоду) їх якісному аналізу [1, с. 265].

Акцентуючи увагу на ролі педагога у формуванні особистості підлітка, Н. Ничкало зазначає: «Від часів античності добре відома, здавалося б, дуже проста істина: у розвитку освіти на різних історичних етапах завжди був і нині є ключовою фігурою саме Вчитель» [4, с. 5].

Ключовим завданням педагога є виховання людини, здатної не втратити найбільш важливі морально-етичні цінності суспільного співіснування. Адже морально-етичні, естетичні цінності нині відіграють найважливішу роль як у соціальному, так і в особистісному житті, утворюючи основу всіх видів соціальної діяльності, своєрідне «ядро» особистісної визначеності людини, зумовлюючи її соціальні властивості та риси [2, с. 14].

Отже, як ми зазначили вище, метою діяльності педагога як вихователя і носія цінностей є створення умов для всебічного гармонійного розвитку особистості зростаючого покоління, його самореалізації, розкриття індивідуальності, творчого потенціалу. Педагог має усвідомлювати унікальність і неповторність здобувача освіти як індивідуальності, зважати на складність і неоднозначність процесу його становлення, свою відповідальність як фахівця. Талант вихователя - це яскраві здібності організатора, логічне мислення, вміння спілкуватися, переконувати і навіювати, прагнення до нових знань та ерудицію, інтерес до нових педагогічних ідей, особисту порядність, вміння володіти собою. Водночас талант педагога, вихователя виявляється по-різному залежно від того, які здібності й особистісні риси переважають у нього. Викладач ХХІ століття - це той, хто насамперед уміє знаходити спільну мову зі своїми вихованцями. Тобто він має бути ідеальним психологом. Крім того, педагог повинен йти в ногу з часом, бути різнобічною людиною та не обмежуватися лише сферою свого предмету.

Висновки

Отже, сучасний педагог повинен бути не лише вимогливим і суворим викладачем та досконало знати свій предмет, а й насамперед

професіоналом-ерудитом, помічником, радником і другом своїх здобувачів освіти, сучасною інтелігентною людиною, якій під силу опанувати нові технології, легко адаптуватися до змін і вміти навчатися впродовж усього життя. Лише такий викладач зможе зрозуміти своїх «нових» вихованців і буде їм цікавий. Він допомагатиме і підтримуватиме працю підлітка, стимулюватиме його творчі ідеї та готуватиме до динамічного життя, щоб у майбутньому він став самостійною, творчою, впевненою у собі особистістю! Саме за таких умов значення педагогічної професії ніхто не зможе піддати сумніву: «Тисячі професій народжуються і вмирають, та серед вічних професій учительська посідає особливе місце: вона - початок усіх професій. Змінюються умови й засоби виховання, та незмінним залишається головне призначення вчителя - навчити людину бути Людиною» [5, с. 271].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І.Д. Концепція виховання гуманістичних цінностей учнів загальноосвітньої школи / І. Бех, Н. Ганнусенко, К. Чорна // Українське релігієзнавство. 2005. № 36. С. 265-281.
2. Дзвінчук Д. І. Освіта як пріоритетна суспільна цінність / Д. І. Дзвінчук, О. В. Краснікова // Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ ім. М. Драгоманова, 2012. Вип. 29 (42). С. 14 - 18. (Серія 7 «Релігієзнавство. Культурологія. Філософія»).
3. Концепція Нової української школи / Міністерство освіти і науки України. иКБ: топ.доу.иа (иа) (дата звернення: 14.12.2023).
4. Ничкало Н. Г. Педагогічна майстерність - крила в майбутнє / Н. Г. Ничкало // Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. Вид. 3., допов. і перероб. Київ : СПД Богданова А. М., 2008. С. 5 - 8.
5. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. Київ : Вища школа, 1997. 349 с.
6. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям / В. О. Сухомлинський. Київ : Рад. школа, 1988. 304 с.
7. Савченко О.Я. Досвід реформування української освіти: уроки і подальший поступ / О. Я. Савченко // Шлях освіти. 2010. № 3. С. 2 - 6.
8. Шкіра О. І. Бібліотека ВНЗ як осередок духовного і

культурного розвитку особистості / О. Шкіра // Бібліотечна планета. 2006. № 3. С. 32-34.

ТНе агіісіе ііе/інеа іНе ризроае о/іНе іеасНег 'а асіііііу аа ап есіусаіог аңсі Беагег о/ тогаі уаііеа іп а мосіегп еііусаііонаі іпайіііііон. ТНе concіііііона/ог іНе аіі-гounіі Іагмоніоуа ііеуеіортепі о/іНе регаопайііу о/ іНе аіусіені о/есіусаііон. Ііа аеі/-геаіігзайіон, іНе іііасіоауге о/іпсіііісіуаіііу аңсі сгеаіііе роіенііаі аге сопаісіегесі. ЕтрІааіа іа ріасеіі он ргеуеніііе теааугеа іп хчогкінд мііІ аіусіеніа. хсІісІІ іа сіеіегтінесі Бу рауінд аресіаі аііенііон іо іНе/огтаііон о/ісіеніііу іНе /оунсіаіііона о/іНе арігііуаіііу о/ іНе іпйітйіаі, сйіііуге о/ іІіпкінд аңсі сйіііуге о/БеІауіог. ргеуеніііон о/ ЬасІ ІаБііа, гіаку сіес'іапі БеІас'іог. сгеуеііу аңсі уіоіенсе іп іНе аіусіені епйігонтепі.

Key монсі*: *мосіегп іеасНег, рагасіідт о/есіусаііон. тйіііііігесііонаі есіусаііонаі іп/іуенсеа, тогаі аңсі еіІісаі уаііеа. Іагмоніоуа сіеуеіортепі о/іНе аіусіені 'а регаопайііу, сгеаіііе роіенііаі о/іНе іеасНег.*